

“För jämlikhetens skull endast skolspråket”

En kvalitativ studie om
klasslärares förhållningssätt till flerspråkighet i undervisningen

Mette Lassila & Sandra Jordman

Magisteravhandling i pedagogik
Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier
Åbo Akademi
Vasa, 2024

Abstrakt

Författare	Årtal
Jordman, Sandra & Lassila, Mette	2024
Arbetets titel “För jämlikhetens skull endast skolspråket”- en kvalitativ studie om klasslärares förhållningssätt till flerspråkighet	
Avhandling för magisterexamen i pedagogik	Sidantal (tot.)
Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	(51)
Projekt inom vilket arbetet gjorts Språk- och kulturmedveten pedagogik	
Referat Dagens klassrum blir alltmer flerspråkiga, vilket förutsätter att lärare kan arbeta språkmedvetet i sin undervisning för att stödja flerspråkighet. Enligt grunderna för den grundläggande läroplanen (Glg, 2014) är det alla lärares ansvar att fungera som språklärare i sin undervisning. Elevernas språkliga färdigheter, kulturella bakgrund och identitet ska värdesättas och stödjas mångsidigt i skolvardagen. Syftet med denna avhandling är att ta reda på hur lärare förhåller sig till att eleverna talar andra språk än skolspråket i klassrummet. Dessutom är syftet att ta reda på hur dessa förhållningssätt kan kopplas till lärares språkmedvetenhet. Utgående från syftet har följande forskningsfrågor formulerats: 1. Hurdan språklig praxis anser lärarna att det borde finnas i ett flerspråkigt klassrum? 2. Hur reagerar lärare i en klassrumssituation där eleverna talar andra språk än undervisningsspråket? 3. Vad säger förhållningssätten om lärares syn på flerspråkighet? Avhandlingen är en kvalitativ studie som baserar sig på en hermeneutisk ansats. Materialet har analyserats med hjälp av innehållsanalys. Forskare inom projektet “Språk- och kulturmedveten pedagogik” har samlat in avhandlingens material som består av sammanlagt 323 enkätsvar som besvarats av klasslärare. Studiens resultat visar på en stor spridning bland lärares förhållningssätt till flerspråkighet. Det finns de lärare som endast ser fördelar i arbetet med flerspråkiga elever och de som har	

svårare se nyttan med användningen av elevers förstaspråk i undervisningen. Dessutom finns det också de lärare som är tudelade i sitt förhållningssätt och lyfter fram både för- och nackdelar i arbetet med flerspråkiga elever. Cirka hälften av alla lärare i studien är av den åsikten att det inte borde finnas en enspråkig klassrumspraxis som begränsar elevernas användning av deras förstaspråk. Dessa lärare anser att elevens förstaspråk är starkt kopplat till identiteten och kan därmed inte begränsas. Flera lärare har en positiv inställning till flerspråkighet men visar inte i sina tillvägagångssätt hur de beaktar mångfalden i klassrummet. Ytterligare finns det lärare som inte tillåter andra språk än skolspråket i undervisningen. Flera argumenterar för denna åsikt med att eleverna inte integreras i det finländska samhället ifall de inte exponeras för skolspråket.

Slutsatsen av denna studie är att det finns ett fortsatt behov av att lyfta fram frågor gällande flerspråkighet och språkmedvetenhet inom skolan, lärarutbildningar och utbildningspolitiken, för att lärare på fältet har beredskap i att arbeta i dagens flerspråkiga klassrum.

Nyckelord

Språkmedvetenhet, språkmedveten undervisning, kielitietoisuus, language awareness, linguistically responsive teaching, kielellisesti vastuullinen opettajuus, elever med invandrarbakgrund, flerspråkighet, språklig mångfald, förstaspråk, andraspråk, skolspråk

Innehåll

Abstrakt	2
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Disposition.....	7
2 Språkmedvetenhet och flerspråkighet	8
2.1 Definition av språkmedvetenhet	8
2.2 Flerspråkighet i samhället.....	9
2.3 Språklig identitet och lärande	11
2.4 Andraspråksinlärning.....	12
2.5 Den språkmedvetna skolan och läraren	14
2.6 Språkmedvetna arbetsätt	18
3 Metod	21
3.1 Syfte och forskningsfrågor	21
3.2 Material och ansats	21
3.3 Analys och databearbetning.....	22
3.4 Tillförlitlighet, trovärdighet och etiska aspekter	23
6 Källhänvisning	24

Bilagor

Bilaga 1: Enkätens informationsblad

Bilaga 2: Följebrev

1 Inledning

I detta kapitel presenterar vi först bakgrunden till vår studie, där vi motiverar valet av tema, anger syftet och beskriver behovet av forskning kring ämnet. Sedan redogör vi för avhandlingens disposition.

1.1 Bakgrund

Vi har valt språkmedvetenhet i undervisningen som tema för denna avhandling eftersom vi båda studerar till språkbadsklasslärare och är intresserade av frågor som berör flerspråkighet. Under vår studietid har vi inom olika kurser fått ta del av studier som berört språkmedvetenhet. Detta har väckt intresse hos oss och därmed är syftet med avhandlingen att ta reda på hur lärare förhåller sig till att elever talar andra språk än skolspråket i klassrummet. Dessutom vill vi ta reda på hur dessa förhållningssätt kan kopplas till lärares språkmedvetenhet. Projektet "Språk- och kulturmedveten pedagogik" har undersökt den språk- och kulturmedvetna pedagogiken i Finland. Vi har fått ta del av materialet som forskarna inom projektet har samlat in (Alisaari m.fl. 2021).

Eftersom dagens klassrum blir alltmer flerspråkiga anser vi att vårt tema är både relevant och aktuellt. Enligt Nationalspråksstrategin (2021) ökar andelen flerspråkiga elever konstant och elever med invandrarbakgrund i småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen i huvudstadsregionen utgör småningom över 25 procent av elevbasen. Det ökade antalet elever med invandrarbakgrund syns även på andra orter i Finland. Fagerholm (2023) nämner att man i Kristinestad inlett hösten 2022 med att 140 ukrainska elever börjat sina studier i staden som följd av det pågående kriget i Ukraina. Madeleine Heir, rektor för Kristinestads skola nämner att utmaningarna som finns är främst språkliga och att lärare behöver verktyg för hur man undervisar elever med invandrarbakgrund. Det är viktigt att som lärare eller blivande lärare fundera över sina förhållningssätt och hur man ska bygga upp sin undervisning i ett flerspråkigt klassrum. Genom att läraren agerar språkmedvetet i sin undervisning ges det möjlighet för varje elev att nå skolframgång. Dessutom är det viktigt att läraren skapar goda relationer med eleverna eftersom detta påverkar elevers engagemang i skolarbetet. (Cummins, 2017).

I språkbadslärarytbildningen ligger fokuset på att undervisa elever i ett andraspråk och förstå varför det är viktigt att inte separera språk och innehåll utan i stället utnyttja samspelet mellan dessa (Meyer m.fl., 2015). I vår utbildning har vi fått med oss många viktiga verktyg och erfarenheter samt kunskap för att arbeta språkmedvetet i vår undervisning och stödja

flerspråkighet. Vi anser att språkbadsperspektivet kan även tillämpas i reguljär undervisning och därför vill vi lyfta fram det centrala i språkbadsforskningen.

Björklund (2022) betonar betydelsen av att alla lärare bär ansvar för att skapa en språkligt medveten och språkmedveten undervisning så att alla elever trots annan språklig eller kulturell bakgrund har möjlighet att ta till sig målspråket som undervisas i språkbad. Björklund (2022) menar att språkligt medveten undervisning ofta syftar på ett medvetet arbete som görs i undervisningen så att eleverna kan utveckla ett språk, vare sig det är skolspråket eller ett andraspråk som exempelvis språkbadsspråket. Däremot syftar språkmedveten undervisning oftast på en undervisning där läraren är medveten om att det även finns andra språk än skolspråket i klassrummet. Läraren respekterar, tar hänsyn till och värdesätter alla språk. Björklund (2022) förklarar att språkmedveten undervisning ofta kan kopplas ihop med grupper där det finns elever som har ett minoritetsspråk som inte hörs i skolans eller närsamhällets omgivning. Språkbadets huvudtanke är att eleverna samtidigt som de tillägnar sig målspråket även tillägnar sig innehållsliga kunskaper i diverse läroämnen. För att eleverna ska kunna tillägna sig språkliga och innehållsliga kunskaper i läroämnen är det viktigt att lärarna i språkbad fokuserar och lägger tid på planering av undervisningen. I planeringen behöver läraren ta hänsyn till de innehållsliga samt språkliga målen. Som blivande språkbadsklasslärare anser vi att det är både intressant och viktigt att undersöka hur andra lärare som inte nödvändigtvis har språkbadsperspektivet i åtanke tänker kring undervisning i flerspråkiga sammanhang.

Enligt *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen* (Utbildningsstyrelsen, 2014) ska alla språk värdesättas och det ska vara naturligt att använda och höra olika språk under skolvardagen. Varje elevs språkliga färdigheter, kulturella bakgrund och identitet ska beaktas och stödjas på ett mångsidigt sätt. Flerspråkiga elevers hela språkrepertoar ska uppmuntras att användas under lektionerna och i skolvardagen. Genom att aktivt använda sig av modersmålet kan eleverna kommunicera och tillägna sig innehållet på det egna modersmålet. Ytterligare nämns det att alla har rätt till det egna språket och den egna kulturen och detta ska vara en medveten utgångspunkt i hur skolan arbetar språkmedvetet (Utbildningsstyrelsen, 2014). Det är läraren som styr och formar undervisningen och *“i en språkmedveten skola är alla vuxna både språkliga modeller och språklärare i det läroämne de undervisar i* (Utbildningsstyrelsen, 2014 s.28)

Språkmedvetenhet, flerspråkighet och mångkulturalitet är begrepp som lyfts fram i styrdokument men frågan är om man ute på skolorna agerar språkmedvetet i undervisningen.

Tidigare forskning visar att lärare har positiva attityder till flerspråkighet (Alisaari m.fl. 2019). Samma forskning indikerar dock på behovet av professionell utveckling av hur man går från enspråkig norm till att förespråka flerspråkighet i klassrummet. Alisaari och Heikkola (2020a) tillägger att det är främst de lärare som har varit verksamma i flera år som behöver se över sin professionella utveckling vad gäller språkmedvetenhet. Studien visade alltså att desto mindre erfarenhet en lärare hade, desto mera kunskap hade de om språkinläring. Repo (2020) visar i sin studie att en del lärares förhållningssätt och hur de därmed arbetar i sin undervisning kan avvika från de som läroplanen säger om språkmedveten undervisning, medan andra lärare arbetar utgående från det som står i läroplanen. Det finns i dagsläget en hel del forskning om språkmedvetenhet där många av studierna har gjorts kring ämnet speciellt de senaste åren.

Språkmedveten undervisning och hur man förhåller sig till sådan undervisning utgör en viktig del i alla lärares arbete i dagsläget och därför är det viktigt att belysa, stanna upp och fundera och analysera hur det praktiska läget ute på skolorna är idag. Vår studie kan ge viktig information om hur språkmedvetenhet betraktas bland lärare och kan hjälpa att identifiera eventuella kunskapsluckor beträffande språkmedvetenhet. Detta kan även ge möjlighet att i lärarutbildningen handleda blivande klasslärare att få de verktyg som de behöver i ett alltmer mångkulturellt samhälle.

1.2 Disposition

Denna avhandling består av fem kapitel. I kapitel 2 presenteras avhandlingens teoretiska referensram. Detta kapitel är indelat i sex avsnitt, där begreppet språkmedvetenhet definieras till först. Vidare diskuteras flerspråkighet på samhällsnivå. Därefter redogörs för hur elevens språkliga identitet kan kopplas till lärandet. Sedan beskrivs vad som kännetecknar en språkmedveten skola. Slutligen presenteras olika arbetssätt som kan tillämpas i arbetet med elever med invandrabakgrund. Kapitel 3 utgör avhandlingens metoddel. Där preciseras syftet och forskningsfrågorna för studien och vidare presenteras materialet och ansats samt analys och databearbetning. Kapitlet avslutas med reliabilitets- och validitetsfrågor samt etiska frågor. I Kapitel 4 redogörs resultaten för studien, där varje forskningsfråga presenteras i ett eget avsnitt. Slutligen, i kapitel 5 diskuteras studiens resultat i förhållande till tidigare forskning samt metoden som använts i studien.

2 Språkmedvetenhet och flerspråkighet

Detta kapitel utgör avhandlingens teoretiska referensram. I början av kapitlet definieras begreppet språkmedvetenhet. Därefter diskuteras flerspråkighet på samhällsnivå. Ytterligare presenteras hur språklig identitet och lärande kan kopplas samman. Vidare redogörs för hur skolor och lärare kunde stöda elever med invandrarbakgrund. Avslutningsvis redogörs för olika arbetssätt som kan användas i en språkmedveten undervisning.

2.1 Definition av språkmedvetenhet

Språkmedvetenhet är ett begrepp vars definition och tolkning kan variera beroende på forskningsområde eller i vilken kontext man rör sig. Begreppet har också förändrats genom tid och en ökad forskning, speciellt under de senaste decennierna, har bidragit till att det idag finns en bredare uppfattning och beskrivning av fenomenet språkmedvetenhet än då Eric Hawkins under 1960-talet lyfte upp begreppet "language awareness" för första gången. (James, 2005) Hawkins, som ses som "språkmedvetenhetens far", ville se en förändring på de svårigheter som förekom i en del av de brittiska skolorna. Problemen handlade om läs- och skrivsvårigheter, dåligt intresse för studier i främmande språk samt klyftorna och intoleransen mellan människor i samhället. Enligt Hawkin var språket centralt, och därmed också språkmedvetenhet viktig för och i all inlärning i skolan. Hawkins initiativ ledde till regeringens beslut att starta ett projekt (*LINC project, Language in the National Curriculum*) där material och övningar togs fram för att träna lärare att undervisa språkmedvetet. Projektet blev kortvarigt eftersom det ansågs för radikalt samt saknade evidens. (Svalberg, 2016) Trots att tanken om språkmedvetenhet inte stöddes där och då i Storbritannien, finns det tydliga kopplingar till det som idag anses som språkmedvetenhet och språkmedveten undervisning. *Association for Language Awareness*, ALA, definierar språkmedvetenhet som explicit kunskap om språk och medveten perception och sensitivitet i språkinlärning, språkundervisning och språkanvändning (ALA, u.å.). Enligt Lehtonen och Rätty (2018) innefattar språkmedvetenhet förståelse och kunskap om hurdana språk och språkformer det finns, hur språkanvändningen påverkas av kontexten, hur språket varierar och förändras och vad språkets betydelse är i växelverkan mellan människor. Språkmedveten undervisning beskrivs av projektet DivEd, *Diversity in Education* (u.å.) som kunskap inom tre delområden: allmän kunskap om språk och språkens uppbyggnad, kunskap om olika läroämnen och kunskap om flerspråkighet och hur flerspråkighet kan stöttas. Moate och Szabo (2018) har vidare delat in språkmedvetet utbildningslandskap i sex kategorier. Det

handlar om värderingar, maktfördelningar och auktoritet, strukturer i språket, kreativ potential, representation och tillhörighet. Denna fördelning visar också att språkmedvetenhet och arbetet med detta inte enbart handlar om språkets genrer och struktur utan fenomenet inkluderar många andra aspekter som bör beaktas. I vår studie fokuserar vi på att undersöka lärares värderingar och kunskap om flerspråkighet och hur flerspråkigheten kan stöttas. Då flerspråkigheten stöttas i skolorna präglas verksamheten av språkmedvetenhet (Utbildningsstyrelsen, 2024).

Användningen av språkmedvetenhet som begrepp slog igenom i de finländska läroplansgrunderna 2014. West (2016), som har granskat och jämfört bland annat frekvensen för olika termer som berör flerspråkighet och språkmedvetenhet i läroplanen från 2004 och 2014, visar att begreppet flerspråkig och flerspråkighet användes 0 gånger i läroplanstexterna från 2004 och att språkmedvetenhet eller språkmedveten användes endast användes vid två sammanhang. Detta till skillnad från läroplanstexterna 2014, där flerspråkig eller flerspråkighet finns med på 97 ställen och språkmedveten eller språkmedvetenhet nämns 84 gånger. Denna markanta ökning av användning av dessa begrepp kan inte förbises utan utgör idag en viktig del i undervisningen och lärarens professionella kompetens.

2.2 Flerspråkighet i samhället

Nuolijärvi (2017) nämner faktumet att Finland långt tillbaka i tiden har varit ett flerspråkigt samhälle, även om de svenskspråkiga och finskspråkiga eventuellt sett sig själva som enspråkiga. Detta visar på ett tydligt exempel på att flerspråkighet på samhällsnivå är en annan sak än flerspråkighet på individnivå. Nuolijärvi (2017) förklarar att i slutet av 1900-talet började flerspråkigheten i Finland öka. I dag beräknar man att det talas över 160 modersmål i landet och allt fler människor lär sig fler än ett språk redan i barndomen. Nissilä (2017) förtydligar definitionen av begreppet flerspråkig individ och vem som kan betraktas som en sådan. En person som talar två eller flera språk i sin vardag kan betraktas som en flerspråkig individ. Otterup (2018) nämner att tvåspråkighet kan användas i de sammanhang då en individ behärskar två språk. Eftersom det i nuläget blir mer vanligt att behärska fler än två språk används begreppet flerspråkighet oftare än tvåspråkighet. Numera har kraven kring språkkunskaperna sänkts och synen på språken är mer dynamisk, det vill säga språkutvecklingen är beroende på situation och kan utvecklas efter hand. Otterup (2018) menar att det dynamiska perspektivet på flerspråkighet avser att individen har en samlad språklig repertoar och där hen har tillgång till olika språk beroende på situation. Dock är det inte så

entydigt hur forskare genom tiderna definierat begreppet. Otterup (2018) förklarar att flerspråkighet tidigare sågs ur ett dualistiskt perspektiv, vilket innebär att språken förväntades utvecklas parallellt och uppnå en förstaspråksnivå. Individen ansågs ha två olika språkssystem som skulle hållas separat från varandra. Ifall två språk blandades sinsemellan var det ett tecken på individens dåliga språkbehärskning. Andra begrepp som kopplas ihop med flerspråkighet är additiv tvåspråkighet och subtraktiv tvåspråkighet. Det förstnämnda ses som något eftersträvansvärt och handlar om att individen lär sig ett andraspråk utan att förstaspråket påverkades negativt. Subtraktiv tvåspråkighet innebär det motsatta, det vill säga andraspråksinläringen påverkar individens förstaspråk negativt.

Hyltenstam m.fl. (2012) nämner att alla världens länder mer eller mindre är flerspråkiga på en samhällsnivå. Otterup (2018) menar att man inom ett land kan påstå att det är ett enspråkigt samhälle med ett officiellt språk, även om flera andra språk talas inom landets gränser. Ytterligare menar Hyltenstam m.fl. (2012) att ideologiska, politiska och socialpsykologiska förhållanden kan bidra till att främja eller motverka två- och flerspråkigheten. Otterup (2018) lyfter upp ett praktiskt exempel från grannlandet Sverige, där det beskrivs att Sverige länge har sett sig som ett enspråkigt samhälle, men som under de senaste åren behövt inse realiteten att samhället numera är flerspråkigt. Detta har lett till att det behövs tas olika politiska beslut kring hur undervisningen anordnas i den svenska skolan för elever med invandrarbakgrund. Skolan erbjuder numera modersmålsundervisning, studiehandledning samt undervisning i svenska som andraspråk. Åtgärder har gjorts för att försöka uppfylla de behov som den ökade andelen av flerspråkiga elever i den svenska skolan fört med sig. Men trots åtgärderna tyder tankesättet som den svenska skolan har på ett dualistiskt perspektiv där eleverna förväntas ha två eller flera olika språkssystem som ska hållas isär. Eleven förväntas vara i ett två- eller flerspråkigt tillstånd i början av studierna, men det slutliga målet är att eleven förväntas bli svenskspråkig. Otterup (2018) menar att det här tyder på att den svenska skolan i stor utsträckning utgår ifrån ett enspråkighetsperspektiv. Enligt Lindberg (2009) kan ett jämlikhetssträvande där man försöker bekämpa ojämlikhet genom att tänka att alla ska få samma undervisning leda till att det egentligen blir djupt ojämlikt. Lehtonen och Rätty (2018) nämner att även den finländska skolan länge har utgått ifrån ett enspråkighetsperspektiv eftersom det varit naturligt att eleverna kommer ifrån en enspråkig familj. Lärare kan ha en förståelse för att flerspråkighet och mångfald är en rikedom men då de utgår ifrån ett enspråkighetsperspektiv i sitt agerande stöder de en enspråkig ideologi (Alisaari m.fl., 2019). För att skolorna ska kunna växla perspektivet och utgå ifrån ett flerspråkighetsperspektiv behövs förändring i attityderna.

Internationalisering, globalisering samt migration är fenomen som påverkar hur flerspråkigheten tar sig ut i diverse länder. Faktumet är att vissa språk sprids geografiskt och socialt, vilket därmed leder till att språket blomstrar, medan andra språk blir hotade och behöver revitalisering för att inte upphöra. Revitalisering innebär åtgärder som vidtas för att återuppliva de hotade språket. I värsta fall bidrar åtgärderna inte till det önskade resultatet, vilket leder till att språket upphör. Nuolijärvi (2017), som har granskat flerspråkighet ur ett finländskt perspektiv, hävdar att för att främja flerspråkigheten i landet är det viktigt att ta i beaktande både de samhälleliga och de individuella behoven. En flerspråkig individ ska få tillgång till att lära sig landets officiella språk, utan att detta ska ske på det egna modersmålets bekostnad. Flera aktörer kan vara med och arbeta för flerspråkigheten i landet. Exempelvis regeringen och riksdagen har en viktig roll i de grundläggande besluten inom lagstiftningen. Otterup (2018) hävdar att lagstiftning är viktigt men att man inte får underskatta vikten av kunskap som lärare och personal på skolan har om flerspråkighet. Hur skolan bemöter och visar uppskattning för elevernas mångsidiga språkkunskaper har betydelse för både individen och samhället. Nuolijärvi (2017) menar dessutom att kommunen har en betydande roll när man beslutar om vilka språk som erbjuds att studera i grundskolan. Förutom dessa aktörer har även familjen en viktig roll i stödandet av flerspråkigheten när man fattar beslut om vilka språk som används i familjen och med släktingarna. Olika aktörer har alla varsin roll i hur man arbetar för att stärka och stödja flerspråkigheten trots att det i slutändan är upp till individen att bestämma vilka språk som hen använder i sin vardag.

2.3 Språklig identitet och lärande

Enligt Svensson (2017) är lärarens arbete avgörande när det gäller stödandet av flerspråkiga elevers identitet. Identitet är ett brett begrepp men kan enligt Svensson (2017) kort beskrivas som "känslan av att man är en egen person med egna tankar, åsikter och egenskaper". Möten med andra människor i omgivningen bidrar till att forma individens identitet och hur man ser på sig själv. I skolan ska eleverna handledas så att de själva kan förstå och respektera rätten till ett eget språk och en egen kultur som alla medborgare har (Utbildningsstyrelsen, 2014). Att uttrycka sig direkt negativt emot flerspråkighet kan enligt Svensson (2017) jämföras med att ignorera mångfalden i klassrummet. Vidare lyfter Svensson upp tre viktiga begrepp som kan kopplas till de flerspråkiga elevernas identitetsutveckling i skolan: assimilering, integrering och inkludering. Det förstnämnda handlar om att eleven förväntas att anpassa sig in i skolans majoritetsspråk, detta kan leda till att eleverna känner skam över sin bakgrund när de utsätts för

en press att anpassa sig. Det andra begreppet innebär inte en likadan anpassning av eleven utan synen på mångfalden är mer accepterande. Dock kan det innebära att läraren utåt sett har en accepterande syn på flerspråkighet men undermedvetet ser på det som ett problem, vilket kan ha konsekvenser i undervisningen om de flerspråkiga eleverna inte känner sig sedda och hörda. Det sistnämnda, som forskning länge varit entydig om, främjar bäst de flerspråkiga elevernas identitetsutveckling. Enligt Svensson innebär inkludering att läraren tar vara på olikheterna i klassrummet och ser på flerspråkighet som en tillgång. Eleverna ges utrymme att få vara experter på sitt språk och som lärare visar man ett genuint intresse för elevernas språk och kultur. Ytterligare nämner Svensson (2017) att när eleven får känna sig bekräftad och respekterad har det även positiva konsekvenser för lärandet. Cummins (2000) menar att om man som lärare visar att man ser och tror på varje elevs förmåga, uppskattar deras tidigare kunskap och får dem aktiverade i undervisningen kommer eleverna naturligt känna att de vill engagera sig i undervisningen. Hélot m.fl. (2018) betonar vikten av att eleverna ska ha möjlighet till att tala sitt starkaste språk med de flerspråkiga vuxna i skolan eftersom det har en stor betydelse för elevens identitetsutveckling. Enligt Haglund (2004) är språket ett medel för individen att förverkliga sina syften beroende på kontext, tidpunkt, sammanhang och samtalspartner. Därmed är individens språkbruk nära kopplat till identiteten.

2.4 Andraspråksinlärning

Andraspråksinlärning syftar på när en individ lär sig ett språk som tillägnats efter att det förstaspråket etablerats (Abrahamsson, 2009). Gibbons (2016) menar att språkinlärning handlar om hur vi kan kommunicera och använda språket i olika sammanhang samt i vilka sociala sammanhang och situationer vi befunnit oss i. Det finns vissa individuella faktorer som har ett inflytande på hur eleven tillägnar sig ett andraspråk. Abrahamsson (2009) nämner att motivation och attityder har visats ha en stark koppling till hur individens språkinlärning utvecklas. Elevens attityder har en effekt på motivationen, vilket i sin tur påverkar andraspråksinlärningen. Positiva attityder till skolspråket och dess talare har visats bidra till en högre motivation och därmed till en mer framgångsrik inlärning. Däremot har negativa attityder resulterat i en lägre motivation och sämre inlärningsframgång. Utöver det har även individens personlighet en betydelse för hur öppen hen är för att lära sig ett språk (Abrahamsson, 2009). Personlighetsvariabler som självkänsla, ångslan, risktagande, hämningar och empati har visats ha en inverkan på andraspråksinlärningen. Enligt Elmeroth (2017) får de utåtriktade mer övning i språket. Exempelvis personer som har benägenhet till risktagande i språket känner inte en

rädsla för att göra bort sig och använder sig mer sannolikt av alla de språkresurser som finns, vilket i sin tur har positiva följder när det gäller uttalet. Andra faktorer som påverkar inläringen av ett andraspråk är kontakten med målspråkstalare och individens ålder.

Elmeroth (2010) lyfter fram den allmänna språkkompetensen som betydande faktor vid utvecklingen av språk. När något av elevens språk utvecklas, blir den allmänna språkkompetensen större, vilket i sin tur främjar lärande av andra språk. Det finns alltså en stark koppling mellan elevens första- och andraspråk och båda språken stöder varandra i inläringen. Sundman (2013) framhåller om liknande aspekter och poängterar vikten av att stödja förstaspråket vid inläring. Om stöd inte finns kan utvecklingen av kognitiva färdigheter hämmas både på förstaspråket och andraspråket. Flerspråkighetsforskaren Jim Cummins (2017) betonar förstaspråkets betydelse vid inläring av ett andraspråk. Elmeroth (2006) nämner om den dubbla uppgiften i skolan som de elever som lär sig ett andraspråk har. Samtidigt som de ska lära sig ett andraspråk ska de lära sig innehållet på andraspråket. Även Elmeroth betonar förstaspråkets stödjande i processen för att gynna den kognitiva utvecklingen. Enligt Cummins (2017) har språken en underliggande samhörighet där olika strukturer och fenomen kan föras över mellan språken. Cummins förespråkar en dynamisk syn på språk där en tvåspråkig individ inte har två separata språkförmågor utan en gemensam underliggande språkförmåga. Han menar att det i kunskapsbygge är naturligt att individens olika språk samverkar med varandra där förmågor från det ena språket förs över till den andra.

Globalt sett har det funnits olika perspektiv på och åsikter om hur flerspråkiga barns modersmål påverkar inläringen och huruvida detta ska ses som en positiv eller negativ aspekt då det handlar om att tillägna sig skolspråket och att ha framgång i skolan. (Cummins, 2017) En omfattande mängd forskning som har gjorts de senaste 60 åren visar ändå ett positivt samband mellan elevers flerspråkighet och elevers kunskapsmässiga, kognitiva, och språkliga utveckling. Flerspråkiga barn är tvungna att utveckla kognitiva mekanismer för att kunna reglera sin användning av olika språk i olika sammanhang, vilket i sin tur leder till att de tillägnar sig en högre kapacitet med tanke på uppmärksammandet av yttre stimuli. Detta kan påverka deras prestationsförmåga positivt i olika kognitiva uppgifter. (Cummins, 2017) Forskning visar även att flerspråkiga individer har lättare att lära sig flera språk (Adesope m.fl., 2010) och att de är mera medvetna om språkliga konstruktioner och språkets funktioner. Det kan därmed sägas att flerspråkiga elevers modersmål, det vill säga elevernas förstaspråk har en betydande roll och funktion vid lärandet. En elev vars förstaspråk inte är detsamma som skolspråket behöver ta hjälp av förstaspråket vid inhämtning av kunskap. Olika komplexa

ämnesbegrepp och abstrakta element som framkommer i olika ämnen behöver stödas av förstaspråket. Att lära sig ett nytt skolspråk tar allt från fem till tio år och för att uppnå tillräckliga språkkunskaper i skolspråket måste man gå via förstaspråket (Elmeroth, 2010). Då eleven behärskar ämnesbegrepp på förstaspråket kan de också förstå dessa begrepp på andraspråket.

2.5 Den språkmedvetna skolan och läraren

Enligt Ruohonen (2019) kännetecknas en språkmedveten skola av ett klimat där alla språk värdesätts och där man vill stöda och förstärka elevernas självförtroende samt tillit på sin förmåga att lära sig språk. Personalen i skolan ska även uppmuntra eleverna till att använda hela sin språkliga förmåga i skolan och på fritiden. Det ska vara naturligt att höra och se andra språk i skolan och i skolvardagen. När eleverna hör och ser andra språk ökar deras medvetenhet om språk och som därmed kan leda till ett ökat intresse kring språk. Utöver det stärker detta även de flerspråkiga elevernas språkliga självkänsla när deras språk uppmärksammas i skolmiljön. I en språkmedveten skola är alla lärare språkliga modeller och i sin undervisning. (Utbildningsstyrelsen, 2014) Lärarens roll blir ännu viktigare och ännu mera central i flerspråkiga klassrum där elevers alla språk ska tas i beaktande i undervisningen. Enligt Sundgren (2017) ska flerspråkigheten ses som en resurs i lärandet och därför är det viktigt att läraren visar positiva attityder till språk och synliggör den kulturella mångfald som finns i klassrummet.

Lucas och Villegas (2013) har format ett ramverk för att belysa den problematik som kan uppstå vid inläring av språk och ämne samtidigt. Modellen är presenterad som "linguistically responsive teaching (LRT)", vilket kan översättas till "språkligt ansvarsfull undervisning" och kan ses som en synonym till språkmedveten undervisning. Alisaari och Heikkola (2020b) har använt sig av en motsvarande term på finska "kielellisesti vastuullinen opettajuus". Lucas och Villegas modell är indelad i två kategorier: inriktningar för en språkligt ansvarsfull lärare och pedagogiskt kunnande och skicklighet. Enligt kategori ett, inriktningar, som handlar om attityder och värderingar om språk och språklig mångfald, ska en språkmedveten lärare ha sociolingvistisk medvetenhet, sätta värde på språklig mångfald samt ha engagemang för att stödja flerspråkiga elever. Modellens andra del handlar om att läraren måste förstå de bakgrunder och olikheter som finns bland flerspråkiga elever, att man ska kunna skapa meningsfulla klassrumsinteraktioner där andraspråksinlärare får föra dialoger med andra

språkanvändare, att det behövs förståelse för att akademiskt- och ämnesspecifikt språk skiljer sig märkbart från vardagsspråk och att stöttning är centralt för flerspråkiga elever för att möjliggöra inläring. Att vara språkmedveten och agera som en språkmedveten lärare är inte en självklarhet, utan det handlar om allt från lärarens attityder, till kunnande om sociokulturella och sociolingvistiska aspekter och vidare till yrkesskicklighet.

Slotte-Lüttge och Forsman (2013) poängterar att det inte handlar om stora saker för att börja agera mer språkmedvetet och göra undervisningen mer språkinriktad. Arbetet kan utföras på olika nivåer. För det första är det viktigt att skolan granskar över sin verksamhetskultur och utför de förändringar som behövs för en mer språkmedveten skola. För den enskilda läraren betyder det att granska över sin undervisning och reflektera kring hur man kunde ge mer utrymme för språkstödande aktiviteter dagligen. Detta betyder inte att läraren behöver utföra stora förändringar i undervisningen utan främst handlar det om att vara medveten om att ta vara på flerspråkigheten och därmed ändra på sitt tankesätt. Att se det som ett långsiktigt arbete kunde underlätta så att det inte skulle bli för ansträngande för läraren. Det är även här där det kollegiala stödet har en betydande roll eftersom ingen lärare kan göra allt men ifall hela kollegiet bidrar med något blir effekten slutligen stor. Cummins (2000) betonar vikten av att skolan har en gemensam språkpolicy så att alla har gemensamma riktlinjer och är entydiga i hur man arbetar kring frågor beträffande språklig mångfald. Detta kan bidra till att alla lärare känner sig delaktiga och är med och stärker skolans flerspråkighet.

Slotte-Lüttge och Forsman (2013) nämner att läraren genom att agera språkmedvetet i undervisningen kan gynna samtliga elever och inte endast de flerspråkiga eleverna. För att samtliga elever ska ges möjlighet att nå skolframgång är det viktigt att läraren är medveten om att ett skolrelaterat språk avviker från det vardagliga språket. Slotte-Lüttge och Forsman (2013) redogör för skillnaden mellan dessa två begreppen. Det skolrelaterade språket syftar på ämnesbegreppen i olika skolämnen som behövs läras ut för att eleverna ska kunna djupa sin förståelse i innehållet. Men för att kunna begripa vad som sägs i läroböckerna behöver eleverna ha förståelse för de övriga akademiska orden. Orden har inte en direkt koppling till ett specifikt läroämne utan hör till de så kallade "allmän akademisk vokabulär" som lärarna i alla skolämnen behöver bära ansvar för. Vardagsspråket däremot får ofta stöd av ett sammanhang där man talar om något som upplevt. Det skolrelaterade språket saknar ofta ett så kallat kontextuellt stöd. Vissa ord förekommer mer i det vardagliga språket, andra är mer frekventa i det skolrelaterade språket. Enligt Gibbons (2018) handlar svårigheterna i det skolrelaterade språket inte endast om det obekanta ordförrådet utan också om språkets uppbyggnad. För att eleven ska tillägna

sig ämnesspecifik litteracitet behöver läraren se det som en del i inläringen som behövs läras ut explicit. Ruohonen (2019) nämner att eleven genom språket får möjlighet att tillägna sig kunskap i läroämnena men att studierna också möjliggör en fortsatt utveckling språkligt. Dessa två hänger ihop och utesluter därmed inte varandra. Som lärare behöver man ha språket i åtanke i läroämnena, lärprocessen, handledning av lärande och bedömningen. Språkmedvetenhet innebär medvetenhet om de kännetecknande dragen i läroämnets språk. Lärare behöver fästa uppmärksamhet vid att explicit lära ut och diskutera skillnaderna mellan det skolrelaterade språket och det vardagliga språket för att eleverna ska få det verktyg som de behöver för att nå skolframgång.

Ruohonen (2019) har listat olika egenskaper som en språkmedveten lärare har. I listan lyfts det fram aspekter som att man som lärare ska förstå att inläringen för språk och innehåll samspelar, göra eleverna medvetna om särdragen för språken i olika ämnen, stötta eleverna till att växelverka med varandra och se individuella skillnader hos elever och samt med sin undervisning sträva till att klyftan mellan högpresterande och lågpresterande elever hålls så liten som möjligt. Ytterligare ska en språkmedveten lärare kunna samarbeta med andra lärare i kollegiet samt uppmärksamma både sitt egna språk och det ämnesspecifika språket i undervisningen. Lärare ska också förstå att läsförståelse tränas i alla ämnen och inse sin lärarroll som central för att både förklara ämnesinnehåll och erbjuda aktiviteter för eleverna att öva olika färdigheter. Enligt Ruohonen (2019) främjar en språkmedveten skola även elevens utveckling i multilitteracitet, vilket är ett begrepp som syftar på att förmåga att tolka och producera olika texter. Det kan stärka känslan av delaktighet när man har kunskap i att förstå och bli förstådd i en mångkulturell värld.

Enligt Snoder (2022) använder lärare sig av flerspråkighet i undervisningen på olika sätt och i olika grad. Orsakerna till lärares användning av flerspråkighet som verktyg i undervisningen är främst för att underlätta kunskapsinhämtning och språkliga medvetenhet för eleverna, men också för att skapa både trygghet och känslomässig förståelse. Den enskilde lärarens värderingar och arbete med flerspråkiga elever påverkas också av samhälleliga faktorer och hur verksamheten på skolan ser ut (Pohjola, 2022). Pohjola har i sin studie undersökt närmare kring vad som påverkar klasslärares uppfattning av flerspråkighet i skolan. Studien lyfte fram två övergripande faktorer; samhället och verksamhetskulturen. Vad som gäller samhället var lärarna medvetna om att flerspråkighet är något som kommer att öka i framtiden, eftersom dagens befolkning har en stor rörlighet globalt. I resultaten framkom det också att flerspråkigheten kan ses som något positivt eftersom den minskar på fördomar i samhället och

bidrar till en öppenhet mellan människor. Vidare beskrev Pohjola att krissituationer i världen påverkar vilka språk värdesätts och vilka som får en sämre samhällsstatus. Ytterligare uttryckte informanterna i studien om en viss oro och osäkerhet kring pedagogiska färdigheter och hurdana resurser och kunskaper de kommer att behöva behärska när flerspråkigheten ökar. Enligt en tidigare studie framkom det en viss oro bland lärare om att andra språk skulle ta över skolspråket om de skulle ges utrymme i klassrummet (Lehtonen & Rätty, 2018). Vidare beskriver Pohjola (2022) om olika språks status och om engelskans höga sociala status, och att det i praktiken är en utmaning att arbeta för språkens jämställdhet. Om den sistnämnda, det vill säga verksamhetskulturen nämndes det om ledningen och dess påverkan på klasslärares uppfattning kring flerspråkighet i skolkontext. Vissa informanter ansåg att ledningen inte särskilt betonar eller har några gemensamma riktlinjer gällande flerspråkigheten och att det mest tas upp bara under temadagar eller temaveckor. I resultaten framkom det av en lärare hur viktigt det är att ledningen lyfter fram och synliggör flerspråkighet, detta har en påverkan i hur flerspråkighet uppfattas i skolan bland både elever och personal samt hur samarbetet ser ut med hemmen.

Läroutbildningen har enligt Sundgren (2017) också en viktig roll i hur nya lärare ute på fältet tar sig an flerspråkiga klassrum. Man behöver förbereda lärare genom att ge kunskap och verktyg för dem att kunna arbeta språkmedvetet i sin undervisning. Aspekter som interkulturella och språkutvecklande arbetssätt, källkritik, verklighetsbaserad uppfattning om elevernas vardag och attityder är viktiga för att lärare ska förstå vad mångfald och flerspråkighet i klassrum kan innebära. Vidare är det viktigt att visa att medvetet arbete med språkmedvetna strategier har positiv påverkan på elevers ämnes- och språkkunskaper samt deras identitetsutveckling (Cummins, 2007). Haagensen (2020) studie visar att det finns ett utvecklingsbehov i fråga om att förbereda lärare i deras möte med mångkulturella klassrum. Idag varken känner sig lärarstuderanden förberedda eller har de tillräckligt med kunskap om den språkliga diversiteten ute på fältet. Det finns ändå en viss förståelse hos blivande lärare om att språkmedvetenhet hör ihop med viktiga identitetsskapande aspekter, som till exempel välmående och relationer. Det finns alltså särdrag som antyder till att det finns en viss förståelse om hur språkmedveten undervisning kan påverka elever och inläringen, men det kan inte poängteras nog att arbetet med språkmedvetenhet som viktig kompetens i lärarprofessionen ännu tydligare behöver lyftas fram (Haagensen, 2020).

2.6 Språkmedvetna arbetssätt

Lärare står i en nyckelposition när det gäller främjandet av de flerspråkiga elevernas självbild. Det läraren gör eller inte gör kan sätta sina spår hos eleverna. I undervisningen ska mångsidiga arbetssätt användas där elevers intressen och behov tas i beaktan. Genom användning och utvecklandet av mångsidiga arbetssätt främjas det gemensamma lärandet och respekten för mångfalden visas. Varje elev får möjlighet att visa sin kunskap på ett sätt som passar hen bäst och på samma gång får eleven kännas att hen har lyckats. (Utbildningsstyrelsen, 2014) Enligt Sundgren (2017) har det visats ge positiva resultat både i innehållsliga- och språkliga kunskaper men även i identitetsutveckling när läraren medvetet tar vara på de flerspråkiga elevers resurser i undervisningen.

Vidare beskriver Sundgren (2017) att ingen lärare förväntas kunna behärska alla de språk som finns i klassrummet utan det finns det också andra sätt att arbeta språkinriktat i undervisningen. Läraren kan skapa dagliga rutiner där det ges utrymme för elevernas modersmål. Dessutom kan eleverna uppmuntras till att använda sitt modersmål i samband med olika uppgifter där de ska exempelvis läsa, söka information eller göra anteckningar. Vidare poängterar Sundgren (2017) om vikten av att låta elever med samma modersmål arbeta tillsammans i par- eller grupparbeten. Enligt Gibbons (2016) kan välplanerade grupp- eller pararbeten ge eleverna goda möjligheter i att utveckla skolspråket. Grupp- eller pararbeten ger eleverna mer utrymme för att producera språk. Dessutom känner sig andraspråksinlärare oftast mer bekväma i att uttrycka sig i mindre grupp- eller pararbeten än i helklass. Att som lärare avsiktligt placera elever med samma förstaspråk i olika grupper begränsar språkanvändningen och pekar enligt Snoder (2022) på en underliggande enspråkighetsnorm. Bockgård m.fl. (2017) hävdar att det är lönsamt att sträva efter en klassrumsmiljö där det finns rikligt med utrymme för interaktion mellan lärare och elever men även emellan eleverna. Lindberg (2004) förklarar att interaktion och samtal har en stor betydelse i utvecklandet av det första- och andraspråket. Ytterligare nämner Lindberg (2004) att samtalsdeltagarnas tolerans och förståelse för kulturspecifika samtalsmönster spelar en central roll för interaktionens kvalitet och möjligheten till andraspråksinlärning.

I flerspråkiga klassrum, där det kan finnas stor variation i elevernas bakgrund, har läraren ett ansvar och en viktig roll hur hen styr undervisningen. Mångfald medför utmaningar men på samma gång finns det flera möjligheter och resurser som kan och bör användas. Olika behov behöver uppmärksammas och stöd behöver ges på ett ändamålsenligt sätt för varje elev. Hur läraren styr valen av arbetssätt blir också viktig i olika undervisningssituationer, där läraren

behöver se klassen som helhet men även den enskilda eleven. Transspråkande, som idag är ett mångfacetterat begrepp, beskrivs ursprungligen som ett arbetssätt i undervisningssammanhang (Svensson, 2017). Genom att ge rum för transspråkande i undervisningen tillåter man elever att använda hela deras språkliga repertoar. På samma gång finns det möjlighet för elever att hjälpa varandra i olika situationer, där till exempel en elev som är kunnigare i skolspråket kan stödja och hjälpa med översättning och förklaring av begrepp till en elev som är svagare på skolspråket. Att som lärare strategiskt använda sig av transspråkande krävs inte att man är tvåspråkig, eller delar förstaspråk med eleverna. Enligt García och Wei (2018) kan transspråkande också tillämpas av lärare som är enspråkiga. Med enkla, medvetna handlingar i undervisningen kan lärarna arbeta med transspråkande på ett sätt som stödjer elever lärande. Det kan handla om hur läraren formar grupperna till en gruppuppgift eller hur hen kan aktivera och ta hjälp av eleverna och be dem översätta nyckelord och begrepp. Vidare lyfter Svensson (2017) upp lärarens attityder och handling som viktiga faktorer för att skapa en tillåtande miljö och ett klassrum där alla språk i tolereras. Denna typ av miljö ger förutsättningar för att transspråkande ska fungera och med framgång kunna användas i undervisningen.

Lärarens stöttning är en annan avgörande aspekt i undervisningen i flerspråkiga klassrum, där lärande sker på ett andraspråk för eleverna. Stöttor ger möjlighet för eleverna att bättre uppnå både kunskaps- och språkfärdigheter. Stöttning (*eng. Scaffolding*) innebär enligt Tedick och Lyster (2019) stöd och handledning av läraren för att främja elevers förståelse för innehåll som är på en högre nivå än det som eleverna skulle klara på egen hand. Stöttningen kan handla om att läraren använder sig av modelltexter, synonymer, upprepningar och olika förklaringar för samma begrepp. Andra stöttor är till exempel bildstöd, tankekartor, film, ordmappar, kartor eller andra visuella medel som konkret illustrerar och hjälper eleverna med förståelsen för aktiviteten eller innehållet som de tar del av. (Tedick & Lyster, 2019) Det är dock viktigt att stöttning används på rätt sätt vid rätt tillfälle. Effektiv stöttning kräver att läraren använder ändamålsenliga stöttor, där eleverna får möjlighet att röra sig nära Vygotskis så kallade proximala utvecklingszon. Då eleven rör sig vid den proximala utvecklingszonen finns det störst chans för kompetensutveckling.

Att som lärare ha ett språkmedvetet tillvägagångssätt i sin undervisning är inte något som sker utanför den ordinarie undervisningen, utan är en central del av undervisningen eftersom språket fungerar som medel vid inläring. Att få alla elever aktiverade muntligt och skriftligt i någon mån eller att diskutera ämnesspecifika begrepp och deras definition hör till samtliga undervisningsämnen. (Utbildningsstyrelsen, 2023) Språkmedvetna arbetssätt kan med fördel

tillämpas i all undervisning men får en särskild betydelse i undervisning med andraspråksinlärare. Gibbons (2016) menar att ifall en lärare inte beaktar elevens tidigare språkkunskaper och förväntar sig att eleven utöver ett andraspråk även ska inhämta kunskaper på språket ifråga utan stöd från läraren, får eleven inte samma möjligheter att uppnå skolframgång som elever vars förstaspråk är detsamma som skolspråket.

3 Metod

I detta kapitel presenteras först syftet med och forskningsfrågorna i studien. Vidare redogörs för material samt vilken ansats som används. Därefter beskrivs studiens analysmetod samt hur materialet har bearbetats. Slutligen diskuteras reliabilitet, validitet och etiska aspekter.

3.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med avhandlingen är att ta reda på hur lärare förhåller sig till att elever talar andra språk än skolspråket i klassrummet. Ytterligare vill vi ta reda på hur dessa förhållningssätt kan kopplas till lärares språkmedvetenhet. Därmed har följande tre forskningsfrågor formulerats:

1. Hurdan språklig praxis anser lärarna att det borde finnas i ett flerspråkigt klassrum?
2. Hur reagerar lärare i en klassrumssituation där eleverna talar andra språk än undervisningsspråket?
3. Vad säger förhållningssätten om lärares syn på flerspråkighet?

3.2 Material och ansats

Denna avhandling är en del av projektet "Språk- och kulturmedveten pedagogik". Projektets syfte är att undersöka den språk- och kulturmedvetna pedagogiken i de grundläggande skolorna och gymnasierna i Finland. Forskarna inom projektet har utformat en enkät som består av både skalfrågor och öppna frågor (Alisaari m.fl., 2021). Datamaterialet som samlades in hösten 2021 besvarades av klasslärare, ämneslärare, speciallärare, rektorer och studiehandledare. Vi fick tillgång till materialet via en Excel-fil som skickades till oss av en forskare som var med i projektet. I vår avhandling har vi tagit del av två öppna frågor ur enkätmaterialet och valt att fokusera endast på svar av klasslärare i både svenska och finska grundskolor. Av de sammanlagt 1035 som svarade på enkäten, var 323 klasslärare och utgör därmed samplet för vår forskning. Den första öppna frågan hade besvarats av 212 lärare svarat och den andra frågan av 224 lärare. Frågorna berör lärares syn på språklig praxis i ett klassrum där det förekommer andra språk utöver skolspråket. Fråga 1 har formats enligt följande: *"Borde lärarna ha som praxis i sina klasser att man endast får prata skolans undervisningsspråk på lektionerna? Varför eller varför inte?"* och fråga 2: *"Dina elever gör par- eller grupparbete. Du går runt i klassen och följer arbetet och märker att dina elever med invandrarbakgrund talar sitt eget modersmål sinsemellan. Du kan inte språket i fråga. Hur reagerar du?"*.

Avhandlingen är en kvalitativ studie med hermeneutik som forskningsansats. Enligt Denscombe (2018) lämpar sig en kvalitativ studie när syftet är att undersöka sociala sammanhang, eftersom det blir möjligt för forskaren att bilda sig ett helhetsperspektiv och få en fördjupad förståelse av ett fenomen. Hermeneutiken innebär att tolka, förstå och förmedla fenomen i olika sammanhang såsom i skolvärlden (Westlund, 2019). Eftersom syftet med avhandlingen är att undersöka lärares förhållningssätt till flerspråkighet i undervisningen och tolka och förstå deras svar i förhållande till språkmedvetenhet, anser vi att denna ansats är lämplig.

3.3 Analys och databearbetning

Som analysmetod för denna studie har vi använt oss av innehållsanalys. Enligt Denscombe (2018) kan innehållsanalys användas när man analyserar texter. Vidare nämns det att innehållsanalysen ger möjlighet till att avslöja dolda budskap i det som sägs. Vi har följt Denscombes (2018) process för innehållsanalys när vi analyserat datamaterialet. Processen är indelad i sex delar. Första steget är att välja ett lämpligt textavsnitt. Därefter följer steg två som handlar om att bryta ner texten i mindre delar. Vidare, i steg tre ska man utarbeta centrala kategorier för materialet. I det fjärde steget kodas enheterna enligt tillhörande kategori. Det femte steget innebär att räkna förekomsterna av varje enhet. Slutligen, i steg sex analyseras texten utgående från enheternas frekvens.

Efter att vi fått tillgång till materialet skumläste vi igenom svaren för att få en helhetsuppfattning om hurdana teman som framkommer i materialet. Därefter delade vi upp öppna fråga 1 så att vi gick igenom hälften av svaren på var. Före vi började analysen diskuterade vi att kategoriseringen görs på samma sätt. Denna gång läste vi noggrant igenom svaren, gjorde anteckningar och formade tänkbara huvudkategorier. Ifall vi blev osäkra på hur ett svar kunde tolkas, diskuterades det tillsammans. När vi hade gått igenom alla svar enskilt, tog vi del av varandras anteckningar och diskuterade större teman som framkommit i lärarnas svar. Vi förde därefter samman alla anteckningar i ett gemensamt dokument och till sist formade vi huvudkategorier och underkategorier med tillhörande koder. Dessutom räknade vi hur många gånger varje kod framkom. Samma process upprepades på öppna fråga 2. När vi analyserade svaren noterade vi att vissa svar inte hade besvarats på allvar. Ett exempel på ett sådant svar var: "hysssss". Dessa frågor har vi inte tagit i beaktande i vår analys.

3.4 Tillförlitlighet, trovärdighet och etiska aspekter

Enligt Forskningsetiska delegationens anvisningar (2023) ska en god vetenskaplig praxis basera sig på tillförlitlighet, ärlighet, uppskattning och ansvarstagande. I kvalitativa studier ska forskaren redogöra för sina beslut för att processen ska kunna granskas av en annan forskare som kontrollerar tillförlitligheten (Denscombe, 2018). Ärlighet i en studie handlar om att alla vetenskapliga aktiviteter såsom planering, utvärdering och rapportering genomförs och kommuniceras öppet, där alla detaljer som framkommer i studien presenteras. Uppskattning är en annan aspekt som ska tas i beaktande när studien genomförs. Detta innebär att ha respekt för kollegor, vetenskapliga aktörer och samhället. Forskaren ska även ta ansvar för hela livscykeln, där en god vetenskaplig praxis genomförs allt ifrån idé till publicering och påverkan. (Forskningsetiska delegationen, 2023)

I denna avhandling har vi i mån av möjlighet tydligt redogjort för metoder, analys och övriga steg i processen. Utbildningsstyrelsen skickade ett följebrev till alla rektorer i grundskolor och gymnasier i Finland. Brevet innehöll information om att enkäten stöder utvecklingen av utbildningssystemet för elever med invandrarbakgrund. I samband med enkäten har informanterna gett sitt samtycke för att deras svar används för forskning. Informanterna hade dock möjlighet till att avbryta svaret vid behov. De informerades även om att svaren skulle behandlas så att deras identitet inte kan avslöjas.

Hantering av forskningsmaterial är även en viktig del av god vetenskaplig praxis. Insamlad data ska lagras och användas enligt aktuell och relevant datalagstiftning. I början av processen skrev vi under ett avtal där vi samtyckte till att följa principerna för en god forskning, lagra material så att ingen annan har tillgång till det och att redovisa resultaten på ett sätt som inte avslöjar den enskilde informanten. Trovärdighet i en kvalitativ studie handlar om de metoder som används i forskningen stöder det som studien avser att undersöka. För att öka trovärdigheten i en studie behöver forskaren kunna visa att deras data är korrekt och i enlighet med det som informanterna ursprungligen svarat. Med respondentvalidering visar forskaren trovärdighet då hen kan kontrollera och bekräfta data genom att återvända till deltagarnas svar. (Denscombe, 2018) I vår studie har vi kunnat försäkra oss om att data använts korrekt genom att kunna se tillbaka på informanternas svar.

6 Källhänvisning

Abrahamsson, N. (2009). *Andraspråksinläring*. Studentlitteratur.

Adesope, O. O., Lavin, T., Thompson, T., & Ungerleider, C. (2010). A Systematic Review and Meta-Analysis of the Cognitive Correlates of Bilingualism. *Review of educational research*, 80(2), 207-245. <https://doi.org/10.3102/0034654310368803>

ALA [u.å.] *Language awareness*. https://www.languageawareness.org/?page_id=48

Alisaari, J. & Heikkola, L.- M. (2020a). How different groups of teachers understand language learning. *Apples*, 14, 2, 129–143.

Alisaari, J. & Heikkola, L.- M. (2020b). Kielellisesti vastuullista pedagogiikkaa ja oppilaan tukemista – Suomalaisten opettajien käsityksen kielen merkityksestä opetuksessa. *Kasvatus*, 51, 4, 395–408.

Alisaari, J., Heikkola, L.- M., Commins, N. & Acquah, E.- O. (2019). Monolingual practices confronting multilingual realities. Finnish teachers' perceptions of linguistic diversity. *Teaching and Teacher Education*, 80, 48–58.

Björklund, S. (2022). Språkbadundervisning i tiden. I A.-S. Pitkänen & M.Auramo, (Red.), *Avaimia toimivaan kielikylpyopetukseen. Matkalla monikieliseksi sankariksi*. (10-14). Opetushallitus.

Bockgård, G., Landqvist, H., Schröter, T. & Sheikhi, K. (2017). Flerspråkighet - föreställningar och attityder. I Lahdenperä, P. & Sundgren, E. (Red.), *Nyanlända, interkulturalitet och flerspråkighet i klassrummet* (upplaga 1., s. 49-69). Liber AB.

Cummins, J. (2000). Andraspråksundervisning för skolframgång–en modell för utveckling av skolans språkpolicy. In *Naclér (Red.), Symposium* (pp. 86-107).

Cummins, J. (2007). Rethinking monolingual instructional strategies in multilingual classroom. *Canadian Journal of Applied Linguistics*, 10(2), 221-240.

Cummins, J. (2017). *Flerspråkiga elever: Effektiv undervisning i en utmanande tid* (upplaga 1.). Natur & Kultur.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (upplaga 4.). Studentlitteratur AB.

DivEd. [u.å.]. *Språkmedveten praxis för lärare*. <https://dived.fi/sprakmedveten-praxis-forlarare/>

Elmeroth, E. (2006). Monokulturella studier av multikulturella elever. Att mäta och förklara skolresultat. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 11(3), 177–194

Elmeroth, E. (2010). Alla lärare är språklärare. I P. Lahdenperä & H. Lorentz (Red.), *Möten i mångfaldens skola: interkulturella arbetsformer och nya pedagogiska utmaningar* (upplaga 1., s. 81-106). Studentlitteratur.

Elmeroth, E. (2017). *Möte med andraspråkselever* (upplaga 1.). Studentlitteratur AB.

Fagerholm, M. (5 november 2023). *Elevantalet bibehålls i Kristinestad tack vare ukrainska elever*. Läraren. <https://www.lararen.fi/skolan/elevantalet-bibehalls-i-kristinestad-tack-vare-ukrainska-elever/>

Forskningsetiska delegationen. (2023). *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland. Forskningsetiska delegationens GVP-64 anvisning 2023*. Upplaga 1. Forskningsetiska delegationens publikationer 3/2023.

Garcia, O. & Wei, L. (2018). *Translanguaging: Flerspråkighet som resurs i lärandet*. Natur & Kultur.

Gibbons, P., & Sandell Ring, A. (2016). *Stärk språket, stärk lärandet: Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet* (Upplaga 4.). Hallgren & Fallgren.

Gibbons, P., Heljesten, E., Sävström, R., & Sjöqvist, L. (2018). *Lyft språket, lyft tänkandet: Språk och lärande* (Upplaga 3.). Studentlitteratur.

Haagensen, J. (2020). Lärarstuderandes förståelse av språklig mångfald som en del av den relationella kompetensen. I H. Hirsto, M. Enell-Nilsson, H. Kauppinen-Räsänen, & N. Keng (Red.), *Työelämän viestintä III, Arbetslivskommunikation III, Workplace Communication III, Kommunikation im Berufsleben III* (s. 100–113). VAKKI Publications; Vol. 12.

Haglund, C. (2004) Flerspråkighet och identitet. I K. Hyltenstam & I. Lindberg (Red.), *Svenska som andraspråk - i forskning, undervisning och samhälle* (Upplaga 1, s. 359-387). Studentlitteratur.

Hélot, C., Gorp, K. V., Frijns, C., & Sierens, S. (2018). Introduction: Towards critical multilingual language awareness for 21st century schools. I C. Hélot, K. Van Gorp, C. Frijns, & S. Sierens (Red.), *Language awareness in multilingual classrooms in Europe: From theory to practice* (s. 1–20). De Gruyter Mouton.

Hyltenstam, K., Axelsson, M., & Lindberg, I. (2012). Flerspråkighet - en forskningsöversikt. Vetenskapsrådet.

James, C. (2005). Eric Hawkins: A tribute on your ninetieth birthday. *Language Awareness*, 14(2-3), 80-81.

Lehtonen, H., & Rätty, R. (2018). Kielitietoisia käytänteitä monikielisessä koulussa: kokemuksia toimintatutkimuksesta. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9 (3). Jyväskylän yliopisto.

Lindberg, I. (2004) Samtal och interaktion – ett andraspråksperspektiv. I K. Hyltenstam & I. Lindberg (Red.), *Svenska som andraspråk - i forskning, undervisning och samhälle* (Upplaga 1, s. 461- 499). Studentlitteratur.

Lindberg, I. (2009). I det nya mångspråkiga Sverige. *Utbildning & Demokrati-tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 18(2), 9-37. <https://doi.org/10.48059/uod.v18i2.902>

Lucas, T & Villegas, A.-M. (2013). Preparing Linguistically Responsive Teachers: Laying the Foundation in Preservice Teacher Education. *Theory into practice*, 52(2), 98-109. <https://doi.org/10.1080/00405841.2013.770327>

Meyer m.fl. (2015) Pluriliteracies model. I Meyer, O., Coyle, D., Halbach, A., Schuck, K., & Ting, T. A pluriliteracies approach to content and language integrated learning – mapping learner progressions in knowledge construction and meaning-making. *Language, Culture and Curriculum*, 28(1), 41–57. <https://doi.org/10.1080/07908318.2014.1000924>

Moate, J. & Szabó T. P. (2018). Mapping a language aware educational landscape. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9(3). Kieliverkosto.

Nissilä, L. (2017). Främjande av flerspråkighet i den finländska skolan. Breivik, T. (Red.), *Sprog i Norden*, 67-73.

Nuolijärvi, P. (2017). Flerspråkigheten i Finland i går och i dag. T. Breivik (Red.), *Sprog i Norden*, 74-81.

Otterup, T. (2018). *Flerspråkighet som resurs*. Skolverket.

Pohjola, A.-M. (2022). "Jag är ju ingen språklärare" Klasslärares uppfattningar och erfarenheter av flerspråkighet i den grundläggande utbildningen.

Repo, E. (2020). Discourses on encountering multilingual learners in Finnish schools. I *Linguistics and Education* 60 (s.1-15). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/j.linged.2020.100864>

Ruohonen, T. (2019). Kielitietoisen opettajan opas. e-Norssi – opettajankouluttajien yhteistyöverkosto 2019. <https://www.enorssi.fi/julkaisut/kielitietoisen-opettajan-opas/mobile/index.html>

Slotte-Lüttge, A. & Forsman, L. (2013). *Skolspråk och lärande*. Utbildningsstyrelsen.

Snoder, S. (2022). Utrymmen för flerspråkighet: Funktionella aspekter av flerspråkiga låg- och mellanstadielärares språkliga praktiker. *HumaNetten*, 48, 293. <https://doi.org/10.15626/hn.20224812>

Statsrådet. (2021). *Nationalspråksstrategin* (2021:87). Statsrådets publikationer. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163650/VN_2021_87.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sundgren, E. (2017) Flerspråkighet - föreställningar och attityder. I P. Lahdenperä & E. Sundgren (Red.), *Nyanlända, interkulturalitet och flerspråkighet i klassrummet* (upplaga 1., s. 49–69). Liber AB.

Sundman, M. (2013) *Tvåspråkiga skolor?* (4) Tankesmedjan magma.

Svalberg, A.-M. (2016). Language awareness research: Where we are now. *Language awareness*, 25(1–2), 4-16.

Svensson, G. (2017). *Transspråkande: I praktik och teori* (upplaga 1.). Natur & Kultur.

Tedick, D. -J. & Lyster, R. (2019). *Scaffolding language development in immersion and dual language classrooms* (upplaga 1.). Routledge.

Utbildningsstyrelsen. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Utbildningsstyrelsen.

West, S. (2016). Läroplansgrunderna i den flerspråkiga skolvärlden – granskning av utvalda termer. I P. Hirvonen, D. Rellstab & N. Siponkoski (Red.), *Teksti ja tekstuaalisuus, Text och textualitet, Text and Textuality, Text und Textualität*. VAKKI-symposiumi XXXVI (s. 376–387). VAKKI Publications 7.

Westlund, I. (2019). Hermeneutik I A. Fejes & R. Thornberg (Red.) *Handbok i kvalitativ analys* (upplaga 3.). Liber AB.

Bilaga 1: Enkätens informationsblad

Språk- och kulturmedveten pedagogik

Syftet med den här enkäten är att granska den språk- och kulturmedvetna pedagogiken i Finland i de grundläggande skolorna och i gymnasierna. Enkäten genomförs i samarbete med Utbildningsstyrelsen och undervisnings- och kulturministeriet som en del av den mer omfattande kartläggningen av undervisningen för finska/svenska som andra språk (Owal Group Oy). Den här enkäten gäller dock inte bara undervisning av elever med invandrabakgrund.

I enkäten använder vi begreppet elev med invandrabakgrund med vilket vi avser att eleven själv eller dennes föräldrar har flyttat till Finland från ett annat land. Trots att grova gruppindelningar är problematiska och elever med invandrabakgrund inte bildar en enhetlig grupp förenas de ändå av vissa specifika utmaningar relaterade till utbildningsvägen som gör granskningen av gruppen meningsfull.

Det tar lite över 20 minuter att svara på enkäten. Vi uppskattar verkligen tiden du lägger på undersökningen. I rapporteringen av undersökningsresultaten iakttas Forskningsetiska⁶⁷ delegationens anvisningar (2019). Rapporteringen av resultaten genomförs så att svararnas identitet inte avslöjas och svaren kan inte kopplas till en enskild svarares identitet. Genom att svara på enkäten ger du sitt samtycke till att dina svar används i undersökningen. Du kan avbryta svarandet om du vill eller hoppa över vissa frågor. En del av frågorna är dock markerade som obligatoriska.

Undersökningen genomförs som ett samarbete mellan Åbo universitet, Tammerfors universitet och Åbo Akademi. Närmare information om undersökningen får du genom att kontakta Jenni Alisaari (jenni.alisaari(at)abo.fi).

Tack för din tid! Dina svar hjälper utvecklingen av den språk- och kulturmedvetna pedagogiken.

Bilaga 2: Följebrev

OPH:n tiedonkeruut: S2/R2-opetuksen nykytilan arviointi: varhaiskasvatus, perusopetus, ammatillinen koulutus, lukiokoulutus – vastaa henkilöstökyselyyn 14.12. Mennessä!

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt S2/R2-opetuksen tilannekuvan luomiseksi selvityksen, jossa tarkastellaan opetuksen, koulutuksen rakenteiden sekä organisaatio- ja toimintakulttuurien nykytilaa varhaiskasvatuksesta korkeakouluopintoihin. Selvityksen taustalla on tarve saada kootusti tietoa, jota voidaan hyödyntää kehitettäessä koulutusjärjestelmää siten, että maahanmuuttotasaisten oppilaiden potentiaali saadaan käyttöön täysimääräisesti, ja jossa rakenteet, organisaatiokulttuuri ja toimintakäytännöt mahdollistavat yhdenvertaiset edellytykset opinnoista suoriutumiseen. On tärkeää tunnistaa oppilaiden ja opiskelijoiden oppimisympäristöön integroitumista tukevia ja estäviä käytänteitä S2/R2-opintojen aikana, opinnoissa etenemisessä ja jatko-opintoihin siirtymisessä.

Selvitys toteutetaan syyskuun 2021 ja helmikuun 2022 välisenä aikana. Selvityksessä kuullaan alan toimijoita ja asiantuntijoita ja toteutetaan kyselyt, jotka suunnataan varhaiskasvatuksen, opetuksen sekä koulutuksen järjestäjille sekä opetus- ja ohjaus- ja varhaiskasvatushenkilöstölle. Lisäksi toteutetaan koulutuspolun eri vaiheita kuvaavia case-haastatteluja.

Selvitys toteutetaan opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta yhdessä Opetushallituksen kanssa ja sen käytännön toteutuksesta vastaa Owl Group Oy. Osana selvitystä toteutetaan kyselyt eri koulutusmuotojen ja -asteiden henkilöstölle. Arvostamme suuresti, jos kuulut kohderyhmään ja voit antaa aikaasi kyselyyn vastaamiseen ja/tai kyselyn levittämiseen edelleen omissa verkostoissasi. Kyselyyn voi vastata, vaikka itsellä olisi tällä hetkellä maahanmuuttotasaista lapsia, oppilaita tai opiskelijoita opetettavana. Vastausaikaa on 14.12.saakka.

Owal Groupin yhteyshenkilönä toimii Laura Jauhola (050 443 1841, laura@owalgroup.com)⁶⁸

Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteyshenkilönä toimii Ulla-Jill Karlsson

([@gov.fi](mailto:ujk@opetus.fi))

Personalenkäten om S2-undervisingen och språk- och kulturmedveten pedagogik

Bästa representant för personal inom småbarnspedagogiken, grundläggande utbildningen, gymnasieutbildningen och yrkesinriktade utbildningen.

Undervisnings- och kulturministeriet har inlett en utredning för att skapa en lägesbild av S2-undervisningen där man undersöker undervisningen, utbildningsstrukturen och organisations- och

verksamhetskulturenas nuläge från småbarnspedagogik till högskolestudier. Utredningen bygger på behovet av sammanfattad information som kan användas för att utveckla utbildningssystemet så att potentialen hos elever med invandrarbakgrund kan utnyttjas fullt ut och där strukturer, organisationskultur och verksamhetssätt möjliggör lika förutsättningar för att klara studierna. Dessutom samlar vi information som kan användas i forskning om språk- och kulturmedveten pedagogik i Finland.

Som en del av undersökningen genomförs enkäter för personal inom olika utbildningsformer och -nivåer. Vi uppskattar mycket om du tillhör en målgrupp och kan ge din tid att svara på enkäten och/eller sprida den vidare i ditt eget nätverk. Vi ber er svara senast den 14.12.